

- Alan Gewirth, *Reason and Morality*, (Chicago: The University of Chicago Press, 1978).
- Anthony Giddens, *New Rules of Sociological Method*, (London: Hutchinson, 1976).
- Anthony Giddens, *Central Problems in Social Theory*, (London: MacMillan, 1979).
- Anthony Giddens, *A Contemporary Critique of Historical Materialism*, (London: Macmillan, 1981).
- Anthony Giddens, *Profiles and Critiques in Social Theory*, (London: Macmillan 1982).
- Anthony Giddens, *The Constitution of Society*, (Oxford: Polity Press, 1984).
- Leslie Green, "Support for the System", *British Journal of Political Science*, vol 15, (1984).
- Jürgen Habermas, *Theorie des Kommunikativen Handelns, I, II*, (Frankfurt: Suhrkamp, 1981).
- R M Hare, *Moral Thinking*, (Oxford: Clarendon Press, 1981).
- David Held (ed), *States & Societies*, (Oxford: Martin Robertson, 1983):1-59.
- Gudmund Hernes (ed), *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1978).
- Bob Jessop, *The Capitalist State*, (Oxford: Martin Robertson, 1982).
- F Kaufmann et al (eds), *Guidance, Control and Evaluation in the Public Sector*, (Berlin: DeGruyter, 1986).
- Jan-Erik Lane, "On Easton's Theory: There Must Be Limits to Confusion", *Eripaionos Poliitiika*, no 3, (1978).
- Harold D Lasswell, *Who Gets What, When, How*, (New York: McGraw-Hill, 1936).
- Harold D Lasswell, *Power and Personality*, (New York: WW Norton and Company Inc, 1948).
- Erwin Laszlo, *Introduction to Systems Philosophy*, (New York: Gordon and Breach, 1972).
- Peter Leslie, "General Theory in Political Science: A Critique of Easton's Political Science", *British Journal of Political Science*, vol 2, (1972).
- Lennart Lundquist, *Implementation Steering*, (Lund: Studentlitteratur, 1987).
- James G March and Johan P Olsen, "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life", *American Political Science Review*, vol 78, no 3, (1984).
- James G March and Johan P Olsen, *Popular Sovereignty and the Search for Appropriate Institutions*, (Stockholm: The Swedish Power Investigation, mimeo 1986).
- Wolf-Dieter Narr, "David Eastons Systemanalyse", *Politische Vierteljahreschrift*, no 3 (1967).
- Claus Offe, *Disorganized Capitalism*, (Oxford: Polity Press, 1985).
- Johan P Olsen, *Organized Democracy*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1983).
- Talcott Parsons, *The Social System*, (New York: The Free Press, 1951).
- Talcott Parsons, "An Outline of the Social System", in Parsons et al (eds), *Theories of Society*, (New York: 1961).
- John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge: Harvard University Press, 1971).
- Anthony Wilden, *System and Structure*, (London: Tavistock Publications, 1972).

Brittiska valen den 11 juni 1987;

Bakgrund, resultat och valsystem

Margaret Thatcher har sedan sitt makttillträde som brittisk premiärminister 1979 målmedvetet sökt förändra Storbritannien efter sina ideal oberoende av om dessa förändringar skapat spänningar och klyftor i nationen. Mycket kort har förändringarna inneburit att procentandelen hushåll som äger sin bostad har stigit från 52 till 66 % huvudsakligen genom försäljning av 750 000 "council houses". Aktieägandet har breddats från 7 till 19 % medan anslutningen till fackföreningar har sjunkit från att omfatta 30 till 23 % av befolkningen. Medelklassen har ökat från 33 till 40 % medan antalet arbetslösa steg från 1,2 milj 1979 till 3 milj 1983. Arbetslösheten har varit stabil mellan 1983-87 med en mindre nedgång första halvåret 1987. (Siffrorna från Times 13 juni 1987 samt ITN, Election Factbook, 1987.) Inkomstskatterna har sänkts överlag, kraftigast dock för höginkomstgrupperna.

Dessa förändringar är i huvudsak mycket positiva för de konservativas 43 % av de röstande och har i allmänhet ansetts vara den främsta orsaken till stabiliteten i Mrs Thatchers väljarbas. Till detta skall läggas en real inkomstökning för dem som har jobb, inte är färgade och som bor söder om M62 (Liverpool-Hull) i England. Effekten av detta uttrycks väl i ITN, Election Factbook: "Possessions, even cheque books, do not necessarily change opinions, but they are very liable to help" (p 6).

Under mellanvalsperioden pekade opinionsundersökningarna emellertid inte på någon stabil väljarbas för de konservativa. Partiet var mellan juli och september 1985 samt januari och mars 1986 till och med tredje största parti. Ett klart mönster utvecklades där missnöjda konservativa väljare 1983 skiftade till Alliansen. Alliansen var till och med största parti i fyra opinionsundersökningar 1985 (ITN Election Factbook s 31). Kommentarererna i massmedia diskuterade "the TBW or 'That Bloody Woman' effect" (ITN s 16).

Aktiviteten från den konservativa regeringen från hösten 1986 är nästan rutinmässig i sin enkelhet men ändå förödande effektiv. Hösten 1986 kommer ett stort offentligt utgiftspaket som förmodligen bidrar till en marginell men dock sänkning av arbetslösheten våren 1987. I budgeten i mars 1987 sänker Lawson skatten med

'the prudent 2p off' (vilket för en svensk skattebetalare motsvarar 2 kronors sänkt kommunalskatt). Sjuksköterskorna får en löneförhöjning på 9 %, planer på att förlägga anläggningar för kärnkraftsavfall i fyra konservativa valkretsar skrotas samt riktlinjer, efter vilka ett stort antal landsbygdsskolor måst stängas, revideras (ITN ss 7 och 16).

Effekten är mycket snabb. I slutet av 1986 tar sig de konservativa upp på första plats i opinionsmätningarna. I april 1987 är partiet uppe på 39 % med labour och alliansen kring eller under 30 % (Marplan/Express 6/4 87 och Marplan/Guardian 9/4 87). När valkampanjen inleds den 11 maj ligger de konservativa klart över 40 % något som knappa fem veckors valkampanj med 2-4 timmars valprogram i fyra riks-TV kanaler varje dag inte ändrade på enligt de mer än 50 opinionsundersökningar som publicerades.

Alliansen och labour startade i april sida vid sida. I kommunalvalen den 7 maj vinner alliansen 400 nya platser. De konservativa håller ställningarna väl och labour går tillbaka. Vid den nationella valkampens början är alliansen i någon opinionsundersökning (tex 13/5) större än labour. Under fem veckors valkampanj sjunker alliansen och labour stiger något. Den 11 juni 1987 omväljs den konservativa regeringen med 43.3 % av väljarna mot labours 31.5 %, alliansens 23.1 % och övriga partier 2.1 % (Obs! Siffrorna är exklusive Nordirland) (Källa Financial Times 13/6 1987). Mandatmässigt medförde valsystemet att de konservativa fick 57.8 %, labour 35.2 %, alliansen 3.4 %, övriga partier 3.5 % (inkluderande 2.6 % från Nordirland).

Utbildningspolitiken, bostadspolitiken, stadskärnorna och kommunalskatten är nya huvudmål för den tredje konservativa valperioden (jfr Tories valmanifest och Fin Times 13/6 1987 s 9f). Thatcher är väl medveten om att ingen konservativ MP valdes i Liverpool, Manchester, Newcastle eller Glasgow. London är speciellt inte minst beroende på labours 'London effect' (labour i London har en image av extremvänster). Dessa storstäder och andra av motsvarande karaktär, inte minst delar av London, kommer enligt uttalanden från Thatcher (tex i TV valnatten) att stå i centrum för den konservativa regeringens nya insatser fram till 1991 (jfr även Tories valmanifest).

Vi skall emellertid i denna uppsats/översikt varken presentera eller diskutera brittiska politikområden eller detaljgranska valkampanjen även om detta vore väl värt en eller flera uppsatser i Statsvetenskaplig Tidskrift. Intresset fokuseras i stället på det brittiska valsystemet i ljuset av det senaste valet.

Valresultat och valsystem. En bakgrundsteckning

När den brittiska monarken på begäran av premiärministern utlyser ett nyval (huruvida monarken kan vägra är ett intressant statsvetenskapligt problem som inte heller skall penetreras här) startar vid sidan av den nationella valkampanjen, huvudsakligen bedriven i massmedia, sexhundrafemtio lokala kampanjer. I Storbritannien (SB) väljs parlamentsledamöterna genom majoritetsval i enmansvalkretsar. I ett trepartisystem (I Skottland och Wales ett fyrtartisystem) innebär detta att man rent teoretiskt kan vinna med 34 % av rösterna i en valkrets. I det senaste valet var 40 % den reella tröskeln. Endast ett fåtal i England (i Wales och Skottland ett tjugotal) valdes med färre än 40 % av rösterna och ett trettiotal kandidater som erhöll fler än 40 % blev inte valda. För partiernas framtida möjligheter blir därmed deras position i de 650 valkretsarna av centralt intresse.

David Owen, ledaren för det socialdemokratiska partiet i alliansen (numera avgången men bör inte avskrivas) tex vann sin valkrets Plymouth Devonport (64 751 röstberättigade) med 42.3 % av rösterna (21 039) mot den konservativa kandidatens 29.3 % och labourkandidatens 28.5 %. David Owens uppgift som MP är inte endast att vara valkretsens representant i parlamentet. Minst en gång i veckan bör Dr Owen ha en "mottagning" där väljarna kan få råd och hjälp. En väl skött mottagning och en professionell hantering av den normalt stora brevsörden är en väsentlig förklaring till den sk incumbencyeffekten som innebär att populära MP's mycket väl kan bromsa en negativ trend för partiet.

I Islwyn i Wales (50 414 röstberättigade) vann labourledaren Neil Kinnock med 71.3 % av rösterna mot den konservativa kandidatens 14.7 %, alliansens 9.2 % samt Plaid Cumry (Walesiska nationella partiet) 4.8 %. Labourledaren gick fram 5.7 %, vilket var något sämre än genomsnittet för Wales (+7.5 %) och Skottland (+7.3 %). En intressant förklaring till att Wales och speciellt Skottland röstade mot Thatcher är att dessa områden traditionellt har en mer egalitär etos och att Thatcherismen därmed förkastas av ideologiska skäl (jfr Financial Times 13/6 1987 s 10, James Buxton). Den traditionella förklaringen är annars att den positiva ekonomiska utvecklingen i England inte har nått Skottland (arbetslöshet 14 %) eller Wales. Valkommentaren i Economist (20/6) påpekar emellertid att i varje region var den konservativa swingen densamma oberoende av valkretsens ekonomiska status. De sju valkretsarna i London tex med den högsta arbetslöshetsnivån redovisade en genomsnittlig uppgång på 4.5 % i konservativt stöd. De två sämsta områdena för de konservativa Liverpool (-18.5 %) och Glasgow (-13.5 %) drog med sig omgivande mer välmående valkretsar (Economist 20/6 1987). Uppenbarligen är dessa regionala uniforma svingar ett

komplikerat fenomen. Lokala politiska traditioner och organisationer, lokala massmedia och regional ekonomisk utveckling är troligen de väsentligaste bakgrundsfaktorerna.

I Tweedale, Ettrick och Lauderdale i Skottland (37 875 röstberättigade) valdes ledaren för det liberala partiet i alliansen med 49.9 % av rösterna mot den konservativa kandidatens 29.6 %, labourkandidatens 11.4 % samt 9.1 % till skotska nationella partiet. Huruvida den regionala röstfördelningen till någon liten del är påverkad av att ledarna för de två största oppositionspartierna inte är engelsmän är ett intressant spekulationsobjekt. Titulaturen "the Welsh windbag" (Kinnock) förekommer flitigast i engelsk press. Vidare är naturligtvis Kinnock och Steele kraftigt influerade av den walesiska och skotska politiska kulturen, vilket medför att de kanske blir mindre effektiva i den engelska. Det bör tex noteras att de konservativa i Kinnocks egen valkrets endast fick 14.7 % av rösterna. Ytterligare en bidragande orsak till de konservativas problem i Skottland och Wales är deras kamp under 1970-talet mot lokalt självstyre.

I Finchley (55 638 röstberättigade) valdes Margaret Thatcher (konservativ ledare och PM) med 53.9 % av rösterna mot labourkandidatens 31.7 % och alliansens 13.9 %. I denna valkrets har alliansen små möjligheter att vinna. I valsamarbete med labour övergår (rent teoretiskt) valkretsen från att vara mycket säker för de konservativa (majoritet 22.2 %) till att bli möjlig att vinna för oppositionen (teoretisk majoritet 8.1 %). På nationell nivå vore ett valsamarbete med en uppdelning av valkretsarna mellan oppositionspartierna med stor sannolikhet den bästa möjligheten att vinna nästa val. Ett sådant samarbete är inför nästa val helt osannolikt av flera skäl. Ett, av mer ideologisk karaktär, är väl uttryckt i ITN, Election Factbook, p 4, där dock avseende taktisk röstning: "The problem for a socialist party requiring adherence to doctrine decided at party conferences, is that it is the least fitted for adroitness at the polling booth". Ett annat skäl är alliansens erfarenheter från valet 1987 där Steele och Owens målmedvetna satsning på enhet och styrka genom gemensamma framträdanden gav ett intryck av Tweedele och Tweedelum (Stee-

les uttryck). Att samordna SDP och Liberala partiets policies var svårt nog. Att ge en valkoalition mellan alliansen och labour en image av enighet och styrka bedömer jag som uteslutet åtminstone fram till 1991 särskilt som alliansen i födslovändor skall försöka skapa ett parti (notera Owens aktiva kamp emot (Sv D 25/8 87). Till detta kommer att en stor del av de aktiva inom labourpartiet hatar SDP i allmänhet och Owen i synnerhet som förrädare. Owen lutar också helt klart åt de konservativa medan Steele är mer labourinriktad, vilket medförde att diskussionerna kring alliansens policy i ett eventuellt vågmästarparlament knappast präglades av klara besked.

Effekter av valsystem och valresultatet 1987

Med presentationen ovan som bakgrundsinformation övergår vi till en närmare granskning av det brittiska valsystemet. Utfallet 1987 samt den historiska utvecklingen från 1945 är naturliga utgångspunkter. Partiernas styrka i 633 valkretsar i valet 1987 (Ulster med sitt speciella partisystem har uteslutits) framgår av tabell 1.

Vi noterar i tabellen att vid en uppgång på 10 % i samtliga valkretsar för labour (till 41.5 %) alternativt 20 % för alliansen (till 43.1 %) skulle de efter tumregeln 40 % för mandat erhålla 52 % av mandaten. De konservativa däremot (med nuvarande 43.3 %) skulle erhålla 61 %. Orsaken till denna helt centrala differens är oppositionspartiernas olyckliga fördelningsprofil. För labour är 32 % under 20 % jämfört med konservativa partiets 24 % under 30 % ett stort handikapp inför nästa val. Många röster är dessutom ineffektiva för labour genom deras 7 % över 60 %. Kinnock tex tål i sin valkrets en swing till de konservativa på 28 %.

För alliansen är situationen mer komplicerad. Vi konstaterar här endast att det faktum att koalitionen är väl etablerad över hela Storbritannien med mer än 10 % (jfr labour) i praktiskt taget samtliga valkretsar samtidigt är en valteknisk nackdel för ett parti vars första mål är ökad representation i parlamentet.

Fördelningen i tab 1 får sina konkreta effekter när vi nedan mer exakt beräknar mandatfördelningen i skilda hypotetiska situationer. Dessa måste naturligtvis baseras

Tabell 1: Partiernas röstfördelning (%) över valkretsarna (övriga partier ej med)

	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-	Tot
Konservativa	1	10	13	15	25	29	7		633
Labour	9	23	15	15	18	12	6	1	633
Alliansen	3	44	33	15	4				633

Procentandelar på jämna tiotal har förts till den högre kategorin. Basmaterialen är Times 13/6 87 redovisning av röstfördelningen i samtliga 650 valkretsar.

på en bedömning av den politiska utvecklingen. Det är fullt möjligt att det konservativa partiet under mandatperioden fram till 1991/92 bibehåller förtroendet hos de 43/44 % av de röstande som krävs (om vi bortser från en "stor" oppositionskartell) för en trygg majoritet i parlamentet. Enligt SvD är Thatcher inriktad på en större majoritet nästa val. En sådan utveckling är mindre intressant i detta sammanhang. Här skall vi i huvudsak studera några fall där Thatcher fått problem och britterna vill ha en förändring. Så var fallet (jfr tab 2) såväl 1964 (Cons -6.3 %) som 1974 I (Cons -8.5 %). I båda fallen antyder tab 2 att praktiskt taget samtliga konservativa röster gick till liberalerna i likhet med mönstret i opinionsundersökningarna 1985 och 1986. Däremot när labourregeringarna med otillräckliga majoriteter vädjat till landet (1966 och 1974 II) finner vi en trolig direktövergång från konservativt röstande till labour på 1 à 2 %.

Liberala nedgångar förefaller fördelas på såväl de konservativa som på labour (jfr även opinionsundersökningar aug 87) i relation till resp partis popularitetsstatus. I valen 1987 och 1966 tyder tabell 2 på endast en övergång från alliansen till labour på knappa 3 %.

Tabellen tyder inte på några större direktövergångar mellan labour och de konservativa. Enda fallet är 1970 med 3 à 4 % från labour till de konservativa. Liberalerna/

allianserna däremot har vunnit stora segrar när ett av de två stora partierna kollapsat (1964 och 1974 I från de konservativa, 1974 I och 1983 och i någon mån 1959 från labour). I samtliga fall har de konservativa varit i regeringsställning och labour i opposition.

Denna historiska utveckling är en bas när vi konstruerar fem hypotetiska valutfall vid det brittiska valet 1991/92. En annan och väl så väsentlig bild är att fallen skall illustrera effekterna av det brittiska valsystemet. Vid analysen av valutfallen har jag använt den redovisning av röstfördelningen i samtliga 650 valkretsar som publicerades i Times 13/6 1987. De valkretsar där den konservativa majoriteten över labour, den konservativa över alliansen samt labour över alliansen är mindre än 20 % har sorterats ut och klassats i grupper. I varje grupp har sedan specialfallen plockats ut. "Three way marginals" etc. Alliansens 22 mandat har analyserats som en särskild grupp. Regionala partiers mandat (SNP och Plaid Cumry) likaså, även om de var i stort sett oproblematiska vid våra beräkningar eftersom, som tab 4 nedan visar, det konservativa partiet är tvåa i samtliga sex.

Vi har därmed producerat ett material¹ med vars hjälp man kan räkna fram resultatet mandatmässigt av skilda valutfall 1991/92 genom att analysera effekten i grupp efter grupp samt i specialfallen.

Tabell 2: Förändringar i nationell partistyrka 1950-87

Regering	Lab	Cons	Cons	Cons	Lab	Lab	Cons	Lab	Lab	Cons	Cons	Cons
	1950	51	55	59	64	66	70	74I	74II	79	83	87
Cons	+4.5	+4.5	+1.7	+0.0	-6.3	-1.5	+4.5	-7.3	-2.2	+8.1	-1.3	-0.2
Lab	-1.7	+2.7	-2.4	-2.6	+0.3	+3.8	-4.9	-5.8	+2.2	-2.3	-9.6	+3.2
All/Lib	+0.1	-6.6	+0.2	+3.2	+5.3	-2.7	-1.0	+12.2	-1.0	-4.7	+11.9	-2.9
Övr	-2.9	-0.6	+0.5	-0.3	+0.4	+0.2	+1.7	+0.9	+1.0	-1.1	-0.3	-0.8

Jfr The British General Election of 1983 s 299 samt Financial Times 13/6 87.

Tabell 3: Fem hypotetiska valutfall vid det brittiska valet 1991/92

	Cons	Lab	All		Cons	Lab	All
I	43.3	31.5	23.1	II	43.3	31.5	23.1
	-8.0	+10.0	-2.0		-5.0	0.0	+5.0
	35.3	41.5	21.1		38.3	31.5	28.5
Mandat	265	340	22	Mandat	326	255	46
III	43.3	31.5	23.1	IV	43.3	31.5	23.1
	-4.0	+10.0	-6.0		-1.8	+7.8	-6.0
	39.3	41.5	17.1		41.5	39.3	17.1
Mandat	301	312	14	Mandat	326	290	11
V	43.3	31.5	23.1				
	0.0	+14.0	-14.0				
	43.3	45.5	9.1				
Mandat	308	314	5				

Basmaterialiet är Times 13/6 1987 redovisning av röstfördelningen i samtliga 650 valkretsar.

I tabell 3 presenterar vi fem hypotetiska situationer som illustrerar några väsentliga drag i det brittiska valsystemet i nuvarande politiska situation. Fall I är en konservativ kollaps, alliansen är splittrad och mindre trovärdig. Trots detta är vår beräknade labourmajoritet (326 platser krävs för absolut majoritet) i realiteten inte sannolik. Basantagandet för mina beräkningar av mandat är en uniform sving i samtliga valkretsar vilket är osannolikt. Svingen är traditionellt starkare i valkretsar med labour MP's (organisation, politisk miljö och incumbency effect) samt möjligen där labour är svaga (mest att vinna, obelastade). Dessutom finns det i flera av de marginella valkretsar som labour antas vinna mycket populära Tory MP's som dessutom i den skisserade konservativa kollapsen mycket väl kan kraftigt kritisera den förda konservativa regeringspolitiken. Detta innebär att det troliga utfallet i fall I trots en jordskredsseger med en helt unik direktöverföring från konservativt röstande till röstande på labourpartiet är en mycket skakig labourmajoritet eller till och med troligare labour största parti i en vågmästarsituation med nyval inom ett år (jfr 1974). Vi skall också ha i minnet att genom systemet med nyval i valkretsar när en MP avgår eller dör anses 30 rösters majoritet vara nödvändigt för att kunna regera en full mandatperiod. Flera sk backbenchers är dessutom tveksamma som regeringsunderlag. Margaret Thatcher tex kan inte lita helt på backbenchern och förre PM "Ted" Heath. Labours splittring 1980 är ett annat exempel.

Fall II visar att de konservativa mycket väl kan få egen majoritet ända ner till 38 % om de tappade rösterna (vilket enligt historiska erfarenheter /jfr ovan/ inte är osannolikt) hamnar hos alliansen. Argumenteringen ifall I medför att majoriteten förmodligen blir aningen större än den teoretiskt beräknade.

Fall III illustrerar att vid en mer "normal" fördelning av en 10 %-ig landslide för labour hamnar Storbritannien i en klar "hung parliament" situation. En trolig snedhet i uppgången skulle till och med kunna medföra att de konservativa blir största parti i parlamentet.

I fall IV har vi vänt på siffrorna i fall III för labour och det konservativa partiet. Den anmärkningsvärda följderna av labours ineffektiva fördelning av sina röster blir att det konservativa partiet i det fallet får egen majoritet.

Fall V visar att en total kollaps för alliansen till förmån för labour inte är tillräckligt för en majoritet. En labourmajoritet kräver att alliansen tappar mer än 16 % till labour (och inga till de konservativa). I flera valkretsar har de inte så många procent att tappa vilket har effekt i tex Gravesham och Edmonton som labour vid en 16 % uppgång annars tagit.

För alliansen är situationen både besvärlig och hoppfull. Målet för 1987 års val var att bli största oppositionsparti. Bilden var ljus efter lokalvalen den 7 maj (+ 400

platser av ca 21 000). En opinionundersökning i början av valkampanjen gav dem fler röster än labour. Kinnocks valkampanj och Tweedelee/Tweedelum intrycket medförde, enligt min bedömning, övergången på knappt 3 % till labour. Naturligtvis kan dessa röster betraktas som utlånade till alliansen sedan 1983 års katastrofval för labour. Norman Tebbit (kons partiordf) ansåg att alliansen toppade för tidigt (just efter kommunalvalen). Vi konstaterade ovan att liberalerna/alliansen har vunnit sina stora segrar när ett av de två stora partierna kollapsat (1964 och 1974 I från de konservativa, 1974 I och 1983 och i någon mån 1959 från labour). I samtliga fall har de konservativa varit i regeringsställning och labour i opposition. Potentialen för alliansen 1991 är således god men de förefaller vara betydligt mer beroende av valkampanjen än tex de konservativa.

Som framgår av fall II krävs en uppgång på 6 à 7 % på bekostnad av de konservativa (vilket de liberala klarade med bred marginal 1974) för att alliansen skall hamna i en komfortabel vågmästarpå position. I fall II i tex regerar förmodligen de konservativa vidare efter klassiskt svenskt föredöme. Problemet för alliansen är emellertid, som valet 1987 illustrerade, att om denna situation förefaller sannolik avkrävs de besked om de tänker stödja labour eller de konservativa. Med partiet och de egna väljarna djupt splittrade i frågan blir svaret att "vi siktar på en egen majoritet".

När massmedia då påpekar att sannolikheten förefaller liten medan däremot en vågmästarsituation är fullt möjlig drar alliansens talesmän sig tillbaka till den andra försvarslinjen där förhandlingar skall utvisa vilken koalition som skulle föra den mest alliansinriktade politiken. I valet 1987 var tex endast kravet på sänkning av arbetslösheten (dock inte så stor satsning som labour), proportionell representation och bibehållandet av en viss försvarsnukleär kapacitet (dock inte så stor som den konservativa) inte förhandlingsbart. Resten av politiken skulle fastställas i koalitionsförhandlingar, något som knappast gav intryck av stor handlingskraft.

Vilka är då förutsättningarna för en egen majoritet för alliansen i nästa val? Det enklaste svaret är: mycket dåliga! Ett mer sofistikerat svar blir ganska komplicerat men ger enligt min uppfattning väsentlig ytterligare information om den brittiska politiska strukturen.

I tabell 4 har vi åter använt materialet i Times från den 13/6 1987 och klassat samtliga 633 valkretsar i England, Skottland, Wales efter största partis majoritet över näst största. Vi noterar i tabellen att alliansen har praktiskt taget hela sin kontaktyta mot de konservativa. Inte mindre än 89 % av alliansens andraplatser är mot Tories. Omvänt konkurrerar labour i huvudsak endast med de konservativa. Labour måste naturligtvis finna sin majoritet bland de 56+48 där de är tvåa efter de konservativa.

Några plockas upp i "three-way marginals" bland de 21 där alliansen är mindre än 10 % bakom de konservativa. Vi ser emellertid även i denna tabell labours svårigheter att nå egen majoritet. Notera emellertid omvänt att tabellen visar att även om labour tappar 15 % ner till 16.5 % så får de trots det, vid en uniform sving, *minst 77 mandat*.

Om vi därmed återvänder till alliansens möjligheter att nå egen majoritet i nästa val är en första förutsättning en uppgång med mer än 20 %. Alliansen får då om uppgången är likformig över 40 % i 336 valkretsar (326 är gränsen för absolut majoritet).

Bäst möjligheter har alliansen i de 227 valkretsar, enligt tabell 4, där partiet är *tvåa efter de konservativa*. Sju av dessa bortfaller direkt eftersom den konservativa majoriteten är större än 40 % samtidigt som alliansen är större än 20 %. I dessa valkretsar räcker det inte att alliansen kommer över 40 %. Vidare förutsätter resterande 217+(3, Cons över 40 %, All under 20 %) att alliansens uppgång på 20 % kommer exklusivt från de konservativa. I kampen om dessa 217 platser är en tidigare labourröst bara hälften så mycket värd som en tidigare konservativ röst. Vi kan således konstatera att redan här tappar alliansen med stor sannolikhet sin majoritet trots en 20 %-ig uppgång och även om partiet vinner några mandat med färre än 40 %. Mer än 20 % är således nödvändigt.

Om vi vidare, med en högre grad av realism, endast betraktar partier som klart konkurrenskraftiga om de är minst tvåa i valkretsen och om majoriteten (för tvåan) är mindre än 30 % så är alliansen klart konkurrenskraftig i 149 konservativa och i 16 labourvalkretsar. Om vi vidare

antar att alliansen med en mer än 20 % uppgång tar dessa 165 valkretsar samt att de tar hälften av de 68 valkretsar med en konservativ majoritet mellan 30–40 % så måste alliansen vinna 106 valkretsar där de nu är tredje parti efter Cons och Lab. Rädslan från konservativa väljare att de genom att rösta på alliansen släpper in labour bör vara påtaglig i de 146 konservativa valkretsar där labour är tvåa. Alliansen bör ha lättare att övertyga de konservativa väljarna i de 188 labourvalkretsar där de konservativa är tvåa. Ett ras för de konservativa i den storleksordning som vi här laborerar med bör emellertid stärka labour just i dessa valkretsar även om de tappar i övriga. Detta innebär att alliansen måste vinna upp mot och till och med över 25 % och den absoluta huvuddelen från de konservativa för att en egen majoritet skall te sig sannolik. För alliansen måste således ett förstahandsmål även inför 1991/92 bli att ersätta labour som huvudopposition.

Avslutningsvis kan vi notera att det i litteraturen finns tre begrepp i anslutning till alliansens röstnivå som bör presenteras i detta sammanhang nämligen: Platåeffekten, defektoreffekten och taktisk röstning. (Jfr The British General Election 1983 s 346 ff.)

Platåeffekten innebär att när alliansen i en valkrets nått en bra bit över sin nationella nivå så blir ytterligare vinster svårare. Begreppet baseras på tankegången att det finns en viss "pool of potential Alliance supporters" som kan ta slut varvid endast solida konservativa resp labouranhängre återstår. Om denna teori är riktig försvåras naturligtvis alliansens möjligheter till mandatvinster ytterligare.

Tabell 4: Majoritetsförhållanden mellan största och näst största parti

Största/näst största parti	Majoritet över näst största parti					
	0–10	10–20	20–30	30–40	40–	Tot
Cons/All	21	47	81	68	10	227
Cons/Lab	56	48	32	10		146
Cons/Nat	1	2				3
						376
Lab/Cons	49	45	39	22	33	188
Lab/All	7	6	3	6	7	29
Lab/Nat	1	1	1	2	7	12
						229
All/Cons	7	5	3	1		16
All/Lab	5	1				6
						22
Nat/Cons	4	1	0	1		6
						6
						633

Majoriteter på jämna tiotal har förts till den högre kategorin.

Defektoreffekten är huvudsakligen definierad som de personrelaterade rösterna. För tex Dr Owen är de beräknade till ca 20 %. Rosie Barns (all) seger i en byelection i Greenwich i februari 1987 är ett mer dramatiskt exempel. Mrs Barns avancerade från ett alliansresultat 1983 på 25.1 % (9.7 % efter de konservativa och 13.1 % efter labour) till en seger med 53 %. De konservativa rösterna sjönk med 23.6 % och labour med 4.4 %. I valet den 11 juni 1987 steg labours röstetal med 1.1 % och de konservativas med 12.1 % jämfört med februarivalet. Detta antyder till skillnad från plåtåteorin att det finns en stor pool av potentiella alliansröster *om situationen är den rätta*. En intervjuundersökning före valet 1983 huruvida de konservativa respektive labourväljarna hade ett "second choice party" resulterade i att alliansen nämnades av 64 % av de konservativa väljarna och av 57 % av labourväljarna (British General Election s216). Dessa siffror antyder att poolen av defectors i rätt situation mycket väl kan svepa bort eventuella plåtåeffekter.

Taktisk röstning. I ett system med majoritetsval i enmansvalkretsar blir frågan om taktisk röstning aktuell. Taktisk röstning innebär att väljare röstar på sin andra preferens eftersom de anser att förstapreferensen har små möjligheter att vinna och de vill inte underlätta för tredjepreferensen att bli vald. Taktisk röstning anses gynna alliansen men kan naturligtvis lika gärna gynna tex de konservativa i valkretsar där alliansen är "poor third". John Curtice och Michael Steed gjorde i British Gen Election of 1983 s 367 bedömningen att: "Observation of how these effects have worked in the past suggests one should anticipate only a mild plateau effect in any further rise in Alliance support and only limited further tactical voting, the two factors probably more or less cancelling each other out in their impact on the number of seats won".

Eftersom alliansen tappade några procent i valet blev effekterna enligt ovan mindre intressanta att analysera i 1987 års val även om en viss plåtåeffekt kunde skönjas.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att vår analys visar att det brittiska valsystemet medför att de konservativa i nuvarande politiska situation kan vinna absolut majoritet ner mot 38–39 %. Labour behöver 42–43 % medan alliansen knappast kan nå absolut majoritet under 47–48 % av rösterna. Mot detta skall ställas att alliansen 1983 med 25.1 % av rösterna fick 3.5 % av mandaten och att labour 1931 med 30.6 % av rösterna erhöll 8.5 % av mandaten (Br. Gen. Elec. of 1983 s 345). Resonemangen ovan leder vidare till att min prediktion inför 1991/92 blir ett vågmästarparlament. En kraftig gardering för fortsatt konservativ majoritet är, trots engelsmännens traditionella vilja till skifte vid makten, nödvändig. Labours position är svår; älskad i Skottland och Wales, misstrodd

i England, där de även tappat mycket av sitt organisatoriska fäste i många valkretsar. Ett citat från Norman Tebbit är, tror jag, för tillfället sant för den engelske marginalväljaren: "If they (labour) fought such a marvelous campaign they must sell a lousy product".

Bo Bjurulf

Not

- ¹ Likartade beräkningar finns naturligtvis gjorda på basis av 1983 års val. Jfr tex Butler/Kavanagh: The British General Election of 1983. Chapter 11 och Appendix 2 samt David Denver i Parliamentary Affairs Vol 40. No 2: Predicting the Next British Election (or not as the case may be). Flest beräkningar finns i Mac Allister/Rose: The Nationwide competition for Votes, Chapter XI. Enligt min (och David Denvers) bedömning presenteras där dock "a rather bewildering variety of scenarios" (Denver s 242).

Appendix 1

Brittiska valet; sakområden och siffror

Någon har sagt att ett val avgörs av: "Issues, principles, personalities and prosperity". Här skall vi med dessa aspekter som utgångspunkt granska det engelska valet och samtidigt presentera en del av siffrorna från Gallups stora intervjuundersökning på uppdrag av BBC (4886 intervjuade) som de är redovisade av Ivor Crewe i Guardian 15 och 16 juni 1987.

Issues

Arbetslösheten toppade listan över sakområden som av väljarna uppfattades som betydelsefulla för deras röstande (49 %). Labours ledning över de konservativa som det bäst skickade partiet att hantera frågan steg från 16 % 1984 till 34 % 1987. De konservativas försvarsargumentation skedde efter två linjer: (1) Arbetslösheten sjunker, (2) Labours arbetslöshetspolitik kommer att *kosta* 1 000 000 jobb genom ökad inflation, ökade löner, minimilön samt avvecklingen av kärnkraften.

Sjukhusvården (särskilt köerna) (33 %) och *skolorna* (19 %) var trea och fyra på listan och bör vara väsentliga orsaker till att de konservativa tappade 7 % bland åldersgruppen mellan 23 och 44 år. Denna åldersgrupp nämnde särskilt frekvent utbildningspolitiken som den främsta sakfrågan. Ännu mer markerad är raset för de konservativa bland de universitetsutbildade (-9 %). Under valkampanjen var de konservativas huvudargument att de ökat satsningen på den offentliga sjukvården från 8 miljarder pund 1979 till 20 miljarder 1987. På skolsidan uppfattade jag de konservativa som betydligt mer på

defensiven. Vi kan emellertid konstatera att om väljarna valt parti endast på basis av de viktigaste frågorna så skulle labour ha vunnit. Partiet ansågs vara mest kapabelt att hantera tre av de fyra ledande frågorna – jobb, sjukvård och utbildningspolitik – bland dem för vilka dessa frågor var väsentliga. Labours problem kan sammanfattas med ett citat från Rosie Barns (all): "Labour can't create the wealth they want to spend".

Principles

Samtliga partier var överens om att arbetslösheten var för hög, köerna till specialistvård för långa och att utbildningspolitiken måste förbättras. Diskussionen gällde takten och medlen. Beträffande *försvarspolitiken* var emellertid skillnaden mer principiell. Kinnocks "gut issue" är ett kärnvapenfritt Storbritannien. Här har han emellertid inte det brittiska folket med sig. När det gäller försvarsfrågan som är tvåa på listan över issues ligger labour 64 % under de konservativa bland de 35 % för vilka denna fråga är väsentlig. Kinnocks krav på ensidig kärnvapenedrustning kontrades av de konservativa genom stöd för Gorbachevs "Zero/Zero solution".

Personalities

Kinnock genomförde en strålande valkampanj. Opinionsundersökningar på valdagen (t ex Harris Research exit poll) visade att trots de konservativas stora ledning så fick Kinnock högre siffror än Thatcher på frågan vilken partiledare som "came across best during the campaign" (jfr Financial Times p 9 13/6 1987). Ett av Kinnocks stora problem är emellertid att han skulle bli den förste PM som aldrig varit minister. Labour blev inte heller hjälpt av att Kinnock fick en halvtimmes brush off av Reagan och att Healey (shadow secretary) inte togs emot av Gorbachev. Detta jämfört med det mycket hjärtliga mottagandet (enligt engelska massmedia) som både Reagan och Gorbachev givit Thatcher.

Prosperity

"Prosperity" is not an issue or a problem but a blessing and by a decisive 55 per cent to 27 per cent majority the public regarded the Conservatives as more likely to bestow it" (Crewe 16/6 p 4).

Den positiva ekonomiska utvecklingen (under våren 1987) är förmodligen huvudorsaken till att de conserva-

tiva fick fler arbetarröster (36 %) än någonsin tidigare. Detta gäller särskilt specialarbetarna och arbetare från Midlandsområdet.

Times (22/6) noterar att i många länder har ett parti genom skicklighet eller tur, blivit associerad med prosperity och social ordning. Times nämner kristdemokraterna i Tyskland, gaullisterna i Frankrike, liberalerna i Japan, socialdemokraterna i Sverige och liberalerna i Kanada.

Alliansen

För alliansen är varken issues, principles, personalities eller prosperity det verkliga problemet, utan systemet. Opinionsundersökningen från Gallup visar att bland de 23 % som övervägt en alliansröst men ångrat sig så var huvudargumentet att rösten skule vara bortkastad (68 %). Det dubbla ledarskapet nämndes av 22 %, oklar politik av 17 % samt oerfarenhet av 16 %.

Alliansens 150 000 medlemmar, 3 000 councillors (fullmäktigeledamöter) samt en liberal tradition av berg och dalbana i väljarkåren innebär att alliansen fortfarande är en politisk rörelse att räkna med. De kan dock enligt min bedömning, inte vinna av egen kraft. Valhistorien är entydig. Alliansen behöver en konservativ regering som misslyckats, gärna tillsammans med ett mycket radikalt labourparti lett av en något för gammal eller en impopulär partiledare.

Referenser

- Butler David and Kavanagh, The British General Election of 1983, MacMillan, 1984.
 Denver, David, Predicting the Next British Election (or not, as the case may be). Parliamentary Affairs. Vol 40. No 2. April 1987.
 McAllister Ian and Rose Richard, The Nationwide Competition for Votes. The 1983 British Election. Francis Pinter 1984.
 ITN. Election Factbook. Ed by Glyn Mathias. Michael O'Mara. London 1987.

Tidningar:

- Express 6/4 1987, Guardian 9/4 1987, Times 13/6 1987, Financial Times 13/6 1987, Guardian 15/6 och 16/6 1987. Economist 20/6 1987, Times 22/6 1987, Svenska Dagbladet 25/8 1987.
 Konservativa partiets valmanifest inför valet 1987.